

Az intertestamentális kor (kb. ie. 400 – ie. 5)¹ **Történeti áttekintés**

A fogalom jelentése:

A latin inter (között) és testamentum (végrendelet, itt a Biblia két fő részének elnevezése) szavak összetételéből.

Malakiás próféta könyvével (i. e. 5. század vége) lezárult az ószövetségi iratgyűjtemény, és ezzel a kinyilatkoztatás első időszaka is. Csaknem öt évszázadon keresztül, egészen Jézus Krisztus megjelenéséig és az újszövetségi iratok megírásáig nem született újabb Istentől ihletett könyv, sőt nem is olvashatunk erről a korszakról a Bibliában sem, Dániel könyvének történeti próféciáitól eltekintve (Lásd különösen Dán.10-12. fejj.)

A teljesség igényén túl azért nagyon fontos legalább vázlatosan ismernünk ezt a korszakot - a történelmi körülményeket és a zsidóság körében lejátszódott vallási folyamatokat -, mert ezek hátterén értjük meg majd igazán Jézus Krisztus és az újszövetség korát is.

A korszak bevezetése

A babiloni fogság után a zsidóság egy rövid időszaktól eltekintve nem nyerte vissza nemzeti függetlenségét és teljes önrendelkezési jogát. (Így volt ez egészen 1948-ig, a modern zsidó állam létrejöttéig.)

Az intertestamentális korban a hódoltság időszakai a következőképpen váltották egymást:

i. e. 535-332	Perzsa fennhatóság
i.e. 332-323	Makedón fennhatóság
i.e. 323-198	Egyiptomi fennhatóság (Ptolemaidák)
i.e. 198-142	Szír fennhatóság (Szeleukidák)
i.e. 142-63	Zsidó nemzeti függetlenség korszaka
i.e. 63 - i. sz. 395	Római fennhatóság ²

(Közben isz. 70-ben a rómaiak elpusztították a Jeruzsálemi szentélyt.)

A perzsa kor vége (kb. ie. 400-332)

Nehémiás halála után a perzsák – úgy tűnik – nem küldtek több kormányzót Jeruzsálembe, hanem Júdeát az északi, szomszéd tartományhoz, Szíriához csatolták. A mindenkori zsidó főpap feladata lett a királyi udvarral való kapcsolattartás és az ügyintézés. A polgári és lelki vezetés ekkortól kezdve egy személyben egyesült.

A perzsa kornak erről a szakaszáról Júdára és Jeruzsálemre nézve egyébként igen keveset tudunk. Annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy a birodalmon belül a zsidóság viszonylagos békét élvezett.

Makedón fennhatóság (ie. 332-323)

¹ Stramszki István: Izrael története (SSTF jegyzet) Intertestamentális kor című fejezetének kibővítése

² Ennek az időszaknak a részletes tárgyalására majd csak az újszövetségi kortörténet keretében térünk ki.

Az ie. 330-as években a már régóta belpolitikai és gazdasági nehézségekkel küzdő Perzsiának félelmetes ellensége támadt a makedón vezetés alatt álló görög városállamok (poliszok) szövetségében.

A Makedón állam az ie. 7.-6. század folyamán alakult ki és szerveződött királlyá. A görög törzsekkel rokon makedónok a Balkán-félsziget déli hegyei között éltek. A művelt polisz-lakókkal szemben vad, harcos állattartók voltak. A makedón törzsek a görög-perzsa háborúk idején – ie. 5. sz. - értékelték fel a déli testvérnépek szemében. A térség perzsa fenyegetettsége a későbbiekben is olyan jelentős volt, hogy a görög városállamok többsége csak az összefogásban és egy erős katonai irányításban látta a fennmaradás esélyét. A makedón királyok II. Filipposz (ie. 359-336) és fia, Nagy Sándor (ie.336-323) jól felmérve a politikai esélyeket “vállalták” ennek a görög szövetségnek (ie.337) a vezetését és ezzel együtt a perzsák elleni – részben – bosszúhadjáratot is.³

A perzsa ellenes hadműveletek megszervezése és kivitelezése elsősorban a makedónokra várt, bár a görög szövetség városai is küldtek segédcapatokat. Az előkészületeket hátráltatta, hogy ie. 336-ban a makedón király, II. Filipposz gyilkosság áldozatául esett, így minden további terv megvalósítása az akkor még alig húsz éves fiára, Nagy Sándorra (ie. 336-323) maradt.

Nagy Sándort (III. Alexandrosz, ie. 356-323) a világtörténelem egyik legnagyobb hadvezéréként tartják számon és már életében rengeteg legenda szövődött alakja köré. Mindössze tíz év alatt egyedülállóan nagy – a Nilustól az Indusig terjedő – birodalmat hozott létre. A stratégia mellett rendkívüli érdeklődést mutatott a filozófia, földrajz és orvostudományok iránt. Tanítója hosszú évekig az ókori világ legnagyobb tudósa, Arisztotelész volt. Katonai sikerei kezdetén emberi szerették, mert egyszerűen élt és jóindulatúan, barátságosan igazgatta ügyeiket. Idővel azonban egyre szeszélyesebbé és zsarnokibbá vált. Istenként imádtatta magát, és értelmetlen távolságokba hajszolta seregeit. Váratlanul, alig 33 évesen halt meg, hazájától távol, Babilonban.

“... Már gyermekkorában kitűnt mértékletességével, mert hevesvérűsége és szenvedélyessége ellenére is érzéketlen volt a testi gyönyörök iránt...A becsvágy korát meghaladó mértékben komollyá és nagyra törővé tette gondolkodását. ...Szabad idejében, mihelyt felkelt, áldozott az isteneknek, és ülve megreggelizett, aztán a napot vadászattal, bíraskodással, katonai ügyek intézésével vagy olvasással töltötte. Ha utazott és útja nem volt sietős, gyakorolta magát a menet közben való nyilazásban és az úton menő szekérről való le- és felugrásban...Bár Alexandrosszal a társalgás és az együttlét kellemesebb volt, mint bármely más királlyal, mert nem volt oly szeretetreméltóság, melynek híján lett volna, de ugyanakkor olyan elviselhetetlenül dicsekedett, mint egy közkatona...”

(Plutharkhosz, görög történetíró Alexandrosz élete 4, 23)

³ Nem minden görög támogatta a makedón fősséggel megvalósulni látszó egységet. A kor egyik leghatásosabb szónoka, az athéni Démoszthenész (ie. 384-322) Filipposz elleni beszédeivel egy új politikai műfajt teremtett. (filippikák) A szövetség ellen lázadó görög csapatok ie. 338-ban Khairóneianál csaptak össze a makedón seregekkel, de súlyos vereséget szenvedtek. Győzött az egység gondolata. Ie.337-ben Korinthosz városában létrejött a pánhellén szövetség..

ie. 334 tavaszán 30 000 gyalogos és 5000 lovas katona indult az óriás Perzsa birodalom ellen. Nagy Sándor rendkívül vakmerő stratégiai lépései, a különleges makedón harcmódor⁴ és az egyedi tervezésű ostromgépek eredményeként ie. 330-ra Kisázsia, Szíria, Palesztina, Egyiptom, Mezopotámia és Perzsia városai sorra meghódultak a makedón-görög seregek előtt.⁵ A harcok során maga III. Dareiosz perzsa nagykirály is életét vesztette, a korábbi főváros, Perszeopolisz pedig rommá vált.

Nagy Sándor “Ázsia királyaként” megtartotta a perzsa kormányzóságok rendszerét, részben a hivatalnokokat is, de a bizalmas tisztségekbe makedón nemeseit, a “Barátokat” ültette. A minél gyorsabb és eredményesebb asszimiláció érdekében arra törekedett, hogy “vérségileg” is összekapcsolja a hódítókat és a meghódítottakat: ie. 324-ben Szúza városában 80 tiszt és 10 000 makedón katona kapott perzsa feleséget, tekintélyes hozománnyal együtt. (ún. szúzai mennyegző)

Mindeközben a seregek továbbra sem pihenhettek. Nagy Sándor, akin egyre inkább kiütköztek a beteges bizalmatlanság és önnön istenségébe vetett hit tünetei, egyre csak tovább, mindig keletre, a mesés India felé vezette katonáit. A “nagy keleti hadjárat” váltakozó szerencséivel folyt, a makedónok számára szokatlan éghajlat és a betegségek tizedelték a sereget. Végül katonái nyílt lázadása után Nagy Sándor engedélyezte a veteránok Makedóniába való hazatérését. A “szárnyas párduc” (Dán. 7:6) megállt az Indus partjánál.

Ie. 323 júniusában – mialatt az Eufrátesz öntözőrendszerének kibővítését tervezte – egy hosszúra nyúlt mulatozás után Nagy Sándor megbetegedett, majd 10 nappal később Babilon királyi városában meghalt.⁶ Testét Egyiptomba szállították, ahol istennek kijáró pompával temették el az általa alapított városban, Alexandriában.

Kijelölt utóda nem volt, egyetlen fia már halála után született, így nagyhatalmú hadvezérei tulajdonképpen maguk között osztották fel a birodalmat⁷.

A zsidóság számára ez a kb. 10 év nem hozott nagy változást. Hitüket szabadon gyakorolhatták, a misztikumra hajló Nagy Sándor tiszteletben tartotta és engedélyezte Jahve kultuszát.

⁴ A makedónok szinte legyőzhetetlen taktikai harci alakulata volt a falanx., amelynek tagjai általában nyolc sorban, vállvetve álltak fel. A nehézfegyverzetű gyalogosok bronzból készült, kör alakú pajzsral, vértel, kétélű karddal és egy kb. 2,5-6,5 ! méter hosszú lándzsával voltak felszerelve. Ez a “sündisznó- szerű” alakulat egy egységként, gyorsan és összehangoltan mozgott a csatatéren. (Dán. 2. Fejezetének történelmi próféciájában nem véletlen, hogy Görögországot éppen a bronz jelképezi.)

⁵ A hadmozdulatokból mindenképpen ki kell emelnünk két eseményt. Az egyik a gazdag és bevehetetlennek hitt Türosz városának elfoglalása (ie. 332), amelyet kb 200 évvel korábban döbbenetes pontossággal megjövendölt Ezékiel próféta (Ezék. 27-28. fejj.) A másik Nagy Sándor jeruzsálemi bevonulása, melynek hagyományát Josephus Flavius zsidó történetíró örökítette meg.

⁶ Máiig vitatott, hogy pontosan mi okozhatta a fiatal hadvezér halálát. Egyesek a tivornya következményének, mások a még Indiában összeszedett maláriának, megint mások egyszerűen mérgezésnek tartják a váratlan eseményt.

⁷ Hivatalosan a trónt II. Filipposz törvénytelen származású, félkegyelmű fia (Nagy Sándor féltestvérére) és a csecsemő IV Alexandrosz (Nagy Sándor fia) örökölte. Azonban mindkettőjüket hamarosan meggyilkolták.

A kivételes adottságú uralkodó után a “Görög-birodalom” 4 kisebb egységre tört szét. (Lásd Dániel pontos, képies jövendölését Dán. 8:5-8, 21).

A továbbiakban a jegyzetben nem térünk ki részletesen a diadochosok (utódok) korára, csak a Júdeát érintő eseményeket tekintjük át vázlatosan.

Egyiptomi fennhatóság (Ptolemaidák) – ie. 323-198

Nagy Sándor halála után Júdea helyzetét különösen nehezítette, hogy két utódállam határán feküdt. Gyakran vált csapatok felvonulási területévé, vagy éppen hadszínterévé a Ptolemaidák (Egyiptom) és Szeleukidák (Szíria, Kisázsia, Mezopotámia, Perzsia) dinasztiája közötti harcokban.

A zsidók területét először Egyiptomhoz csatolták. Itt Nagy Sándor egyik legjobb hadvezére, Ptolemaiosz ragadta magához az uralmat, aki saját dinasztiát alapított és igyekezett tovább bővíteni meglévő országát.

A Ptolemaioszok vallási szempontból türelmesek voltak a zsidósággal szemben, egyéb ügyekben viszont kegyetlen szigorral jártak el. Sok júdeabeli költözött át a nagyobb lehetőségekkel kecsegtető Egyiptomba, megnőtt a diaszpórák száma.

Egyiptomban a legnagyobb és leghíresebb zsidó diaszpóra Alexandriában alakult ki. A Földközi-tenger partján fekvő várost ie. 332-ben Nagy Sándor alapította, majd hamarosan Egyiptom fővárosa és a hellén világ kulturális központja lett. Itt állt a világ hét csodája közé sorolt Fároszi-világítótorny, a görög nemzeti irodalmat teljességében felölelő híres könyvtár és a történelem legősibb múzeuma is.

A Ptolemaioszok korának egyik legjelentősebb művelődéstörténeti eseménye, II. Ptolemaiosz Filodelfosz király idején (ie. 250 körül) a Septuaginta (LXX) megalkotása volt.⁸

II. Ptolemaiosz Filodelfosz (ie. 285-246) Egyiptom nagyműveltségű uralkodója, világvárossá építtette ki Alexandriát és sok pénzt áldozott a kultúra támogatására is. Melléknevét (Filodelfosz=Testvérét szerető) onnan kapta, hogy - felelevenítve a fáraók szokását – saját nővérét vette feleségül. Ptolemaiosz mind a házasságában, mind a birodalom ügyeinek intézésében alapvetően háttérbe szorult az okos és vonzó királynő mögött. Az ún. Ariszteiasz-levél hagyománya szerint Ptolemaiosz személyes érdeklődésére és kérésére készült el a 72 zsidó bölcs által görög nyelvre fordított Ószövetség, a Septuaginta.

A görög kultúra az egész akkor lakott földre (oikumené) nagy hatást gyakorolt, és ez a befolyás az egyiptomi diaszpórákban (héberül golá, vagy galut) élő zsidókat is utolérte. Sokan elfelejtették anyanyelvüket, de hitüket megtartották és a szombati Tóra-tanulmányozások idején innentől kezdve az Ószövetség görög fordítását a Septuagintát használták.⁹ A filozófiát kedvelő görög tudósok is érdeklődve vizsgálgatták a szokatlanul kevés istennel rendelkező zsidóság szent iratát. A zsidó egyistenhit és a Messiás-várás gondolata így éppen a Nagy Sándor-i örökségű elgörögösödött (hellenizálódott), széttöredezett óriásbirodalomban tudott

⁸ Részletesebben lásd a Bevezetés a Biblia tanulmányozásába című jegyzetben

⁹ A Septuaginta a zsidóság körében nem aratott osztatlan sikert. Míg az alexandriaiak örömmennépként tartották számon a görög fordítás elkészültének napját, addig a júdeabeliek egy új aranyborjú felállításaként értékelték azt.

szabadon, nyelvi korlátok nélkül elterjedni. Az ie. 2.-1. század válságokkal és nehézségekkel teli világában egyetemessé vált egy Szabadító várása.

Szír fennhatóság (Szeleukidák)- ie. 198-142

Ie. 198-ban fordulópont állt be Júdea további sorsában. A nagy hódítóként számon tartott III. Antiokhosz szeleukida uralkodó elragadta a zsidó területeket a fiatal V. Ptolemaiosz egyiptomi királytól.

III. (Nagy) Antiokhosz (ie. 223-187) uralkodása kezdetén a korábban hatalmas Szeleukida birodalom már csak árnyéka volt önmagának. A keleti területek önállósodtak, Szíria nagy része és Palesztina pedig a Ptolemaioszok uralma alatt állt. Szívós kitartással visszahódította az elveszített tartományokat, majd Egyiptom rovására területfoglalásba kezdett. Ie. 198-ban Júdea is zsákmányául esett. További terjeszkedésének a világpolitika porondján lassan felnövekvő és a kisázsiai erőviszonyokat nagyon is figyelő Róma vetett véget. (Apameai békeszerződés ie.188) Ennek ellenére III. Antiokhosz hadjárataival kiérdemelte a "Nagy" melléknevet.

A szeleukida uralom kezdetben nem sok változást jelentett a zsidóság számára. A főpap vezetése alatt a tartomány nagyfokú önállóságot élvezett. Az egyetlen újszerű dolog az volt, hogy a hellenizmus hatása immáron fokozottan érte Júdeát. Az uralkodó ugyanis tudatos elgörögösítő politikával elsősorban az ifjúságot és a felsővezetést vette célba. Mindezek hatására két valláspolitikai irányzat kezdett körvonalazódni: a hagyományokhoz ragaszkodó, ortodox haszidok (jámborok) és a hellenizmust követő reformerek.

A lappangó ellentétek IV. Antiokhosz Epifanész¹⁰ (görögül: megjelenő, megnyilvánuló isten) (ie. 175-164) idején törtek felszínre.

IV. Antokhosz Epifanész: III. Antiokhosz fia volt, aki apja rómaiaktól elszenvedett veresége után túszként nevelkedett Rómában. Királyként hosszas és kilátástalan háborúba keveredett Egyiptommal és a rómaiakkal. Kisázsiai uralmát görög városállamok létrehozásával és a görög kultúra sokszor erőszakos terjesztésével próbálta stabilizálni. Antiokiában jelentős építkezések fűződnek nevéhez.

A költséges háborúba bocsátkozó szír uralkodó többször is jó pénzért eladta a zsidó főpapi tisztséget – természetesen a hellenizmus híveinek -, ami óriási felháborodást váltott ki az ortodoxok között. Jeruzsálemben görög mintára gümászion (sportcsarnok) jött létre, az előkelőek idegen öltözetet hordtak és pogány ünnepeken vettek részt.

Ie. 167-ben, amikor IV. Antiokhosz Egyiptomban tartózkodott, Jeruzsálemben híre ment, hogy a király meghalt. A nép a haszidok vezetésével megfosztotta tisztségétől a korrupst főpapot. Az ortodoxok sikere azonban csak átmeneti volt. IV. Antiokhosz bár vereséget szenvedett, de épségben visszatért hadjárataiból és kegyetlen bosszút állt a fellázadt zsidókon. Leromboltatta Jeruzsálem falait, kivégzett ezer embert és kifosztotta a templomot. Júdea elveszítette kiváltságait, területén szír katonák állomásoztak.

IV. Antiokhosz arra törekedett, hogy csirájában törje meg a zsidók büszkeségét és elkülönülését. Ezért betiltotta a zsidó vallást, megtiltotta, hogy bárki is a Tóra előírásai szerint éljen (körülmetelés, szombat) és a jeruzsálemi templomban felállította Zeusz szobrát.

¹⁰ IV Antiokhosz politikai ellenfelei melléknevét idővel "Epimanészra" – örültre változtatták.

A nép elkeseredése és felháborodása a végletekig fokozódott. Sokan elmenekültek a lakott területekről és a hegyekbe húzódtak. Az elégedetlenkedés fegyveres harcokba torkollott, de ezeket kezdetben a szír csapatoknak sikerült elfojtaniuk.¹¹

Ie 166-tól a lázadók egységbe tömörültek és a Hasmóneus papi család vezetése alatt hadsereggé formálódtak. A Modiinből származó apa, Matitjáhu és fiai: Júda, Jonatán, Simon, Johanán és Eleazár akkor ragadtak fegyvert, amikor szír tisztviselők arra akarták rábírní a falu lakóit, hogy mutassanak be áldozatot Zeusznak. Ők nemcsak megtagadták ezt, de megölték az idegeneket és egy az áldozat bemutatására kész hellenista zsidót, majd a hegyekbe menekültek. Felhívásukra tömegek csatlakoztak hozzájuk. Az idős Matitjáhu a hadsereg vezetését legidősebb fiára, Júdára bízta, aki a Makkabi melléknevet viselte (arámul kalapács, pöröly).

A makkabeusi-háborúk kezdetben a vallásszabadságért folytak. Júdás kisebb alakulatokkal váratlanul csapott le az ellenségre, elvágta utánpótlásaikat, majd visszatért a hegyekbe¹². A nép titokban mindenütt a lázadókat segítette, így a szírek hatalmas veszteségeket szenvedtek. Ie. 164 decemberében Júdás seregei elérték Jeruzsálemet, lerombolták Zeusztólát és megtisztították a templomot. Innen ered a hanukka ünnepe.

Ugyanebben az időben meghalt IV. Antiokhosz is. Hadvezérei hajlottak volna a kompromisszumos békére, de a harcolók számára már a politikai függetlenség volt a tét.¹³ Júda még négy éven át vezette a zsidó csapatokat, majd elesett. Halála után Jonatán (160-143), később Simon (143-135) folytatta a háborút.

Simon idején ie.142-ben sikerült a szíreket teljesen kiűzni az országból. Júdea – rövid időre - önálló királysággá vált.¹⁴ (Hasmóneus-királyság kora)

A zsidó nemzeti függetlenség korszaka: Hasmóneus-királyság – ie. 142-63

Simon fia, **Johannesz Hirkánosz** (ie. 135 -104), - akit a Talmud “főpaprak” nevez - Júdeához csatolta északon Szamariát, délen Idumeát, és az ott lakókkal is felvetette a zsidó vallást. Jelentős politikai tényezővé tette országát, melyet gazdaságilag is igyekezett stabilizálni. Uralkodói ambícióit mutatta, hogy önálló, saját pénzt veretett.

Nem volt teljhatalmú uralkodó, a vezetésben mellette állt a zsidó legfelsőbb bíróság, a **Szanhedrin** (görögül: tanácsülés)

A szanhedrin az ősi vének tanácsa jogutóda volt. 71 tagja között olyan bölcsek és papok voltak, akik társadalmi és vallási kérdésekben döntéseket hoztak, igazságot

¹¹ A szírek legtöbbször szombatot támadtak a zsidókra, akik ezen a napon – a nyugalomnap megtartása miatt - nem harcoltak, így gyakorlatilag ellenállás nélkül mészárolták le őket.

¹² A makkabeusi seregek szombatot is fegyvert fogtak, ha kellett. Ennek a magatartásnak az ideológiáját így fogalmazták meg: “Szentségteleníts meg egy szombatot, hogy sok szombatot tudjál megtartani !”

¹³ A politikai függetlenség kivívása sokak számára már nem volt vonzó cél. A haszidok többsége megelégedett a vallásszabadsággal, kerülte a további vérontást, elfogadta szír fennhatóságot és ezért letette a fegyvert.

¹⁴ A Hasmóneus fiúk egyike sem halt meg természetes halállal. Erről a véres és zavaros időszakról szól a Makkabeusok-könyve apokrif irat.

szolgáltattak és törvényt alkottak. Vezetőjük az elnök (héberül: nászi) volt, tanácsuléseiket a jeruzsálemi templom egyik csarnokában tartották.

A Szanhedrinben két zsidó valláspolitikai párt képviselte magát, amelyek közül számszerűen a farizeusiban voltak a többen, de az erkölcsi- és vagyoni befolyás a kisebbségben lévő szadduceusoknak jutott.

A **farizeusok** neve a héber perusium szóból származik, jelentése: elkülönülő, elváló, elszigetelt. Az elnevezés arra utalt, hogy megpróbálták teljesen elkülönülni a vallási tisztátalanságoktól. Eredetileg a hászidok közé tartoztak, de a Hasmóneus-királyság idején a mozgalom felbomlott. A farizeusok életének értelme a Tóra parancsolatainak teljesítése volt. Elmélyedtek az Írások kutatásában és új szabályokat gyártottak a változó életkörülményekhez. Mivel pedig úgy találták, hogy a törvény néhány előírását “az újabb időkben” csak nagy nehézségek árán lehet betölteni, olyan szabályokat állítottak fel, amelyek lehetővé tették a törvény megkerülését, anélkül azonban, hogy azt betű szerint sértették volna. Így a hagyománynak olyan merev szövevényét teremtették meg, amelyben rajtuk kívül kevesen igazodtak el. (vö. vö. Mk. 7:5-9, Mt. 9:11-14, Mt. 12:1-8, Mt. 23. fejezet) A nép tisztelte a farizeusokat jámborságukért, tudásukért és vitás ügyekben gyakran keresték fel őket útmutatásért.

A farizeusi írástudók egyik alapelve így hangzott: "Építs kerítést a törvény köré!". Például a szombat törvényét azzal egészítették ki, hogy a nyugalomnapot nem napnyugtával kell megkezdeni, hanem kicsit korábban. Így ha valaki meg is sértette ezt a 'kerítést', magát a törvényt még nem hágtá át.

A Talmud így örököltette meg a farizeusok és írástudók hatamát: "Nagyobb jelentősége van az írástudók szavának, mint a Törvénynek. Éppen ezért nagyobb rossz az írástudók szavával szembekerülni, mint megszegni a Tóra szavait." (Sau. 11,3.)

"A nép kénytelen volt megtartani a törvényt ezekkel az aprólékos és terhes követelményekkel együtt. Az igaz élet nagyszerű alapelvei amelyeket a Tízparancsolat mutat meg elhomályosultak, és éppúgy a szimbolikus szolgálattal jelképezett dicsőséges igazságok is. Betemette őket az emberi hagyományok és rendeletek halmaza. Akik igazán vágytak Istennek szolgálni, és akik megpróbálták megtartani az egész törvényt, ahogy azt a papok és vezetők parancsolták, azok súlyos teher alatt nyögtek.

Mialatt Izráel népe mint nemzet vágyakozott a Messiás adventjére, szívében és életében olyan messzire távolodott Istentől, hogy nem lehetett igazi fogalma a megígért Megváltójelleméről és küldetéséről. Ahelyett, hogy a bűntől való megváltásra, a szent élet szépségére és békéjére vágyakoztak volna, érdeklődésük a népük ellenségeitől való szabadulásra és a világi hatalom visszanyerésére összpontosult. A Messiást mint győztest várták, aki minden ígát összetör, Izráelt pedig minden nemzet urává emeli. Sátánnak tehát sikerült előkészíteni az emberek szívét arra, hogy a Megváltót elutasítsák, amikor megjelenik. Saját büszke szívük, valamint a Megváltó jelleméről és küldetéséről alkotott hamis fogalmaik miatt nem tették becsületesen mérlegre Messiás voltának bizonyítékait

A babiloni fogság kigyógyította a zsidókat a faragott képek imáadásából. Miután visszatértek, nagy figyelmet szenteltek a vallásoktatásnak, és gondosan tanulmányozták azt, amit a törvénykönyv és a próféták az igaz Isten imáadásáról írtak. A helyreállított templomban lehetőség volt az összes templomi szertartás végzésére. Zorobábel,

Ezsdrás és Nehémiás vezéri működése idején a nép ismételten elkötelezte magát Jahve parancsai és rendeletei megtartására. A jólét időszaka ami ezután következett bőségesen bizonyította, hogy Isten kész elfogadni őket és megbocsátani nekik. Végzetes rövidlátásuk miatt azonban ismételten elfordultak dicsőséges rendeltetésüktől, és önzően kisajátították maguknak azt, ami sok-sok embernek gyógyulást és lelki megújulást hozott volna."

(Ellen G. White: Próféták és királyok, 441 442. és 439. l., Izráel háza c. fejezetből)

A **szadduceusok** papi felhatalmazásukat Sádokra, Salamon király főpapjára vezették vissza. (Nevük is innen ered: Sádók követői.). Csak a Tórát fogadták el isteni kinyilatkoztatásnak, elvetették a feltámadást és tagadták a szóbeli hagyomány fontosságát. Tagjaik között sok befolyásos pap, kereskedő és arisztokrata volt. (vö. Ap. csel. 23:8, vö. Ap. csel. 5:17)

A szadduceusok és farizeusok két egymással ellentétes irányzata két végletbe vezette a népet. Az igazi bibliai hitnek csak kevés képviselője maradt. Szem elől tévesztették Isten törvényének lényegét.

Miközben a Szanhedrin két pártja egymással versengett a hatalomért, kialakult egy harmadik csoport is, az **esszénusok**, akik visszavonultak a politikától. Kezdetben ők is a hászidok közé tartoztak, de a függetlenség kivívása után kiszakadtak közülük. Mélységesen megbotránkoztak azon, hogy a Hasmóneus- királyok egyben a főpapi tisztet is viselték, ami az eredeti zsidó törvények szerint tilos volt. Az esszénusok egy része a városokban lakott (pld. Jerikó, Jeruzsálem), azonban a többség aszkétikus szabályokat követve a Holt-tenger nyugati oldalán található sivatagba húzódott.

Az intertestamentális kor lezárása

A fentebb vázolt Hasmóneus-kori vallási kép is mutatja, hogy a zsidók többet nem estek bele a régi hibába. Nem követtek idegen kultuszokat, hanem ragaszkodtak a hitükhöz. Büszkén őrizték és bővítették hagyományaikat. Hamarosan azonban újra végletbe estek: mereven elzárkóztak más népektől, elhívásuk lényegét elfelejtették, nem tettek bizonyosságot Istenről. Úgyis mondhatnánk, hogy ha burkolt formában is, de tovább folyt a bálványimádás: a templomot és saját kiválasztottságukat imádták. (Vö. Mk. 14:58; Ap. csel. 21:28; 22:21-23)

A Hasmóneus – királyok néhány generáció alatt elveszítették a zsidó királyság stabilitását. A hellenizmus korára jellemző intrikák, hatalmi harcok megbontották a kényes egyensúlyt. Ugyanakkor ebben az időben vált nagy hatalommá a történelem negyedik óriásbirodalma, a vasfegyelmű, vastörvényű Róma (vö. Dán. 2: 40), amely hamarosan az egész akkor ismert világra kiterjesztette uralmát.

A Hasmóneusok késői utódai - II. Hürkánosz és II. Arisztobulosz között – ie. 67-ben trónviszály tört ki. Az egymással ellenségeskedő testvérek civakodásának a kiváló római hadvezér, Pompeius Magnus vetett véget. Kisázsia elfoglalásából hazatérő győztes csapataival **ie. 63-ban** bevonult Júdeába és néhány hónap alatt elfoglalta Jeruzsálemet is.

“ egyetlen római sem élvezett mindjárt pályája kezdetén nagyobb és gyorsabb népszerűséget, sem szerencséjével jobban együtt virágzott, ... mint Pompeius... ennek sok oka volt: józan életmódja, gyakorlottsága a fegyverforgatásban, szónoki képességeinek meggyőző ereje, jellemének megbízhatósága, jó modora a társas érintkezésben...Pompeius diadalmenete olyan nagy volt, hogy bár két napon át

tartották, így sem jutott rá elegendő idő...a menet elején vitték a táblákra felírva, hogy milyen népeken tartja a diadalmenetet. Ezek a következők voltak: Pontosz, Arménia, Kappadókia, Paphlógina, Média, Kolkhisz, Ibéria, Albania, Szíria, Kilikia, Mezopotámia, Fönícia, Palsztina, Júdea, Arabia és a szárazon és tengeren legyőzött kalózhatalom. Ez nem kevesebb mint ezer elfoglalt erődöt jelentett, és közel kilencszáz várost, nyolcszáz kalózhajót, és összesen harminckilenc város alapítását...”
(Plutharkosz: Pompeius élete)

A rómaiak II. Hürkánoszt ismerték el törvényes uralkodónak, de királyi méltóságától megfosztották, Jeruzsálem falait lerombolták és az ország elveszítette tengeri kikötőit, valamint Transzjordániát is. Az önálló zsidó királyság kora véget ért, Júdea vazallus (hűbéres) ország lett.

Holt-tengeri tekercsek¹⁵

Az intertestamentális korhoz kapcsolódó legjelentősebb régészeti leletek a Holt-tengeri tekercsek.

1947-től „napjainkig a Holt-tenger környékén 11 olyan barlangot találtak, amelyekből tekercsek kerültek elő. Az eredetileg 900 tekercs mintegy 80 000 darabra tört szét. Többségük sérült és hiányos, csak 11 kézirat mondható majdnem teljesnek. A 200 bibliai tekercs mellett, zsidó irodalmi és vallási szövegek, közösségi szabályzatok, Szentírás-kommentárok kerültek elő. Eszter könyve kivételével az Ószövetség minden iratából származnak részletek, a legtöbb Ézsaiás könyvéből, Mózes könyveiből és a Zsoltárokból. A kéziratok többsége ie. 2. szd.- isz. 1. szd. körülre datálható. A legrégebbi darab egy Sámuel-könyve részlet az ie. 4.sz.d.-ból.

A legjelentősebb bibliai kézirat kétség kívül az Ézsaiás A tekercs. 7,34 méter hosszú pergamen, amelyen 54 hasábra tagolva, törés nélkül olvasható Ézsaiás teljes szövege, ponttálatlanul (magánhangzók nélkül). Az ie. 2. szd.-ra keltezhető tekercs a bibliakritika ma is népszerű álláspontjával ellentétben egyértelműen egy szerzőnek mutatja Ézsaiás próféta könyvét. Csupán helyesírási hibákat és néhány nyelvtani formabeli különbséget mutat a mai Ézsaiás-szöveghez képest.

A holt- tengeri tekercsek a többi kézirat esetében is az Ószövetség szövegHITELESSÉGÉT, azaz a masszoréta hagyomány megbízhatóságát igazolták.”¹⁶

Összeállította: Nagy Viktória

Felhasznált és ajánlott irodalom:

Allerhand, Jacob: A zsidóság története MIOK, Bp. 1988.

Bosworth A.B.: Nagy Sándor-A hódító és birodalma Osiris, Bp. 2002.

Castiglione László: Az ókor nagyjai Akadémia Bp. 1982.

¹⁵ Bővebben lásd Sola Lap 2008/3 Bibliai városok-Kumrán c cikket.

¹⁶ i.m. 40-41.o.

Görög történeti chretomathia Tankönyvkiadó Bp. 1989.

Hegy Dolores-Kertész István-Németh György – Sarkady János: Görög történelem
Osiris Bp. 1995.

Josephus Flavius: A zsidók története (XI-XX könyv) Gondolat-Talentum, Bp. 1994.

Nagy Viktória: Bibliai városok – Kumrán, Sola Scriptura Lap 2008/3. 36-41.o.